

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBILMIY JURNALI

Vol. 6 Issue 05 | pp. 128-134 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

SAMARQAND VILOYATI SAVDO KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISH HOLATI TAHLILI

Alimamatova Muslima Akmalovna
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada Samarqand viloyati savdo korxonalarining innovatsion rivojlanish holati tahlil qilingan. Tadqiqotda savdo sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etish, elektron tijoratning rivojlanishi, innovatsion boshqaruv mexanizmlari hamda xizmat ko'rsatish sifatini oshirish jarayonlari o'rganildi. Shuningdek, viloyat savdo korxonalarining hozirgi holati baholanib, ularning innovatsion rivojlanish darajasiga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlangan. Tadqiqot natijalari asosida Samarqand viloyati savdo tizimini yanada rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Samarqand viloyati, savdo korxonalari, innovatsion rivojlanish, raqamli iqtisodiyot, elektron tijorat, innovatsion boshqaruv, xizmat ko'rsatish sifati, raqobatbardoshlik.

Аннотация. В данной научной статье проанализировано состояние инновационного развития торговых предприятий Самаркандской области. В исследовании рассмотрены процессы внедрения цифровых технологий, развития электронной коммерции, инновационных механизмов управления и повышения качества обслуживания в торговой сфере. Также оценено текущее состояние торговых предприятий региона и выявлены основные факторы, влияющие на уровень их инновационного развития. На основе результатов исследования разработаны научно-практические предложения по дальнейшему развитию торговой системы Самаркандской области.

Ключевые слова: Самаркандская область, торговые предприятия, инновационное развитие, цифровая экономика, электронная коммерция, инновационное управление, качество обслуживания, конкурентоспособность.

Abstract. This scientific article analyzes the current state of innovative development of trade enterprises in the Samarkand region. The study examines the introduction of digital technologies, the development of e-commerce, innovative management mechanisms, and improvements in service quality within the trade sector. It also assesses the current condition of regional trade enterprises and identifies key factors influencing their level of innovative development. Based on the research results, scientific and practical recommendations have been developed to further enhance the trade system of the Samarkand region.

Keywords: Samarkand region, trade enterprises, innovative development, digital economy, e-commerce, innovative management, service quality, competitiveness.

KIRISH

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida sodir bo'layotgan raqamli transformatsiya jarayonlari barcha tarmoqlar qatori savdo sohasining ham tubdan o'zgarishiga olib kelmoqda. Xususan, savdo korxonalarining innovatsion rivojlanishi, elektron tijoratning

kengayishi, raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda zamonaviy boshqaruv tizimlaridan foydalanish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu jarayonlar savdo korxonalarining bozordagi raqobatbardoshligini mustahkamlash, xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash va iste'molchilar ehtiyojini to'liq qondirish imkonini bermoqda [1; 5].

O'zbekiston Respublikasida ham savdo xizmatlari sohasini modernizatsiya qilish va innovatsion rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, elektron savdo platformalarini kengaytirish va biznes jarayonlarini avtomatlashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar savdo korxonalarining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda [2]. Shu nuqtai nazardan, hududiy darajada, xususan Samarqand viloyatida savdo korxonalarining innovatsion rivojlanish holatini o'rganish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Samarqand viloyati respublikaning muhim iqtisodiy hududlaridan biri bo'lib, unda savdo va xizmat ko'rsatish sektori iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda viloyatda savdo infratuzilmasini rivojlantirish, zamonaviy savdo markazlarini tashkil etish, elektron savdo tizimlarini joriy etish va raqamli xizmatlarni kengaytirish bo'yicha sezilarli ishlar amalga oshirilmoqda. Biroq, ushbu jarayonlarning innovatsion darajasi va samaradorligi hali ham to'liq o'rganilmagan va qo'shimcha ilmiy tahlilni talab etadi [14; 15].

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, savdo korxonalarining innovatsion rivojlanishi asosan raqamli texnologiyalar, boshqaruv tizimlari va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlik asosida o'rganilgan. Jumladan, Maxmatqulov G. savdo korxonalarining innovatsion faoliyatini ekonometrik modellashtirish orqali innovatsiyalarning iqtisodiy natijalarga ta'sirini asoslab bergan [3; 13]. Qo'ldoshev Sh. va Axmedov N. esa raqamli iqtisodiyot sharoitida savdo korxonalarini innovatsion boshqarish mexanizmlarining ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilganlar [4].

Shuningdek, Eshqulov A. va Karimov S. savdo xizmatlarini modernizatsiya qilish va innovatsion rivojlantirish yo'nalishlarini tadqiq etib, xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda raqamli texnologiyalarning o'rnini muhim ekanligini ko'rsatib berganlar [5]. Xorijiy olimlar esa elektron tijorat va innovatsion biznes modellarning iqtisodiy xavfsizlik hamda raqobatbardoshlikka ta'sirini chuqur o'rganganlar [9].

Shu sababli, Samarqand viloyati savdo korxonalarining innovatsion rivojlanish holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi hisoblanadi. Tadqiqot natijalari hududiy savdo tizimini yanada rivojlantirish va uning innovatsion salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Samarqand viloyati savdo korxonalarining innovatsion rivojlanish holatini tahlil qilishda innovatsion iqtisodiyot, raqamli transformatsiya va savdo xizmatlarini modernizatsiya qilishga oid ilmiy manbalar muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, savdo korxonalarining innovatsion rivojlanishi ko'p omilli jarayon bo'lib, u raqamli texnologiyalar, boshqaruv tizimlari, investitsion faollik va institutsional muhit bilan chambarchas bog'liq [1; 5].

Xorijiy tadqiqotchilar innovatsion rivojlanishni asosan raqamli iqtisodiyot va korxonalarining transformatsiyasi nuqtai nazaridan o'rganadilar. Jumladan, Shaposhnykov K. va hammualliflar korxonalarining innovatsion rivojlanishini raqamli transformatsiya jarayoni bilan bog'lab, texnologik yangilanishlar iqtisodiy samaradorlikni oshirishning asosiy omili ekanligini ta'kidlaydilar [10]. Yemelyanov O.Yu. va Oliinyk S.H. esa innovatsion biznes rivojlanishini korxonalarining raqobatbardoshligini ta'minlovchi strategik yo'nalish sifatida baholaydi [11].

But-Gusaim O.H. tadqiqotlarida biznes tuzilmalarining innovatsion rivojlanishi investitsion faollik va boshqaruv tizimlarining modernizatsiyasi bilan bog'liqligi asoslab berilgan [12]. Ushbu yondashuv savdo korxonalarida innovatsion jarayonlarni samarali boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

Elektron tijorat va raqamli iqtisodiyot savdo korxonalarining innovatsion rivojlanishida muhim o'rin egallaydi. Alazzam F.A.F. va Tubishat B. elektron tijoratni innovatsion model sifatida tahlil qilib, raqamli platformalar korxonalarining iqtisodiy xavfsizligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatganlar [9]. Bu yondashuv Samarqand viloyati savdo tizimini raqamlashtirish jarayonlari uchun ham dolzarb hisoblanadi.

Mahalliy olimlar tomonidan ham savdo korxonalarining innovatsion rivojlanishi keng tadqiq etilgan. Maxmatqulov G'. savdo korxonalarining innovatsion faoliyatini ekonometrik modellashtirish asosida tahlil qilib, innovatsiyalar savdo hajmi va iqtisodiy samaradorlikka bevosita ta'sir ko'rsatishini isbotlagan [3; 13]. Ushbu yondashuv Samarqand viloyati savdo korxonalarini baholashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Qo'ldoshev Sh. va Axmedov N. raqamli iqtisodiyot sharoitida savdo korxonalarini innovatsion boshqarish mexanizmlarini o'rganib, CRM va ERP tizimlarining joriy etilishi boshqaruv samaradorligini oshirishini qayd etganlar [4]. Eshqulov A. va Karimov S. esa savdo xizmatlarini modernizatsiya qilish jarayonida innovatsion texnologiyalar va logistika tizimlarining o'rnini alohida ta'kidlaydilar [5].

Yuzbaeva M.Z. va hammualliflar O'zbekistonda innovatsion rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilib, hududiy iqtisodiyotda innovatsion infratuzilmani rivojlantirish zarurligini asoslab berganlar [6]. Bu yondashuv Samarqand viloyati misolida innovatsion jarayonlarning hududiy xususiyatlarini o'rganish uchun muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, Saidova M.X. tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda innovatsion jarayonlarni ekonometrik modellashtirish orqali iqtisodiy o'sish bilan bog'liqligi aniqlangan [7]. Ivatov I. va Mukhamedova A.R. savdo xizmatlari tizimini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning ahamiyatini ko'rsatib berganlar [8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda Samarqand viloyati savdo korxonalarining innovatsion rivojlanish holatini tahlil qilishda kompleks ilmiy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini innovatsion iqtisodiyot, raqamli iqtisodiyot va hududiy rivojlanish bo'yicha mahalliy hamda xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik tahlil, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Tizimli yondashuv savdo korxonalarining

innovatsion rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni kompleks o'rganish imkonini berdi. Qiyosiy tahlil orqali Samarqand viloyati savdo korxonalarining innovatsion holati respublika va xorijiy tajriba bilan solishtirildi.

Iqtisodiy-statistik tahlil usuli yordamida viloyat savdo sektorining asosiy ko'rsatkichlari, raqamli xizmatlar ulushi, elektron tijorat rivojlanish darajasi va innovatsion faoliyat natijalari o'rganildi. Ushbu jarayonda rasmiy statistik ma'lumotlar va ilmiy manbalardan foydalanildi.

Induksiya va deduksiya usullari orqali empirik ma'lumotlar umumlashtirilib, savdo korxonalarining innovatsion rivojlanishiga oid ilmiy xulosalar shakllantirildi. Shuningdek, iqtisodiy jarayonlarni baholashda mantiqiy tahlil va guruhlash usullaridan ham foydalanildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar Samarqand viloyati savdo korxonalarining innovatsion rivojlanish holatini baholash, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Samarqand viloyati savdo korxonalarining innovatsion rivojlanish holatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda hududda savdo xizmatlarini raqamlashtirish va elektron tijorat elementlarini joriy etish jarayonlari bosqichma-bosqich kengayib bormoqda. Xususan, yirik savdo markazlari va tarmoq do'konlarda onlayn savdo, elektron to'lov tizimlari hamda CRM asosidagi mijozlar bilan ishlash tizimlari joriy etilmoqda. Bu esa savdo operatsiyalarining tezkorligi va shaffofligini oshirmoqda [4; 9].

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, innovatsion texnologiyalardan foydalanayotgan savdo korxonalarida iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari an'anaviy korxonalariga nisbatan yuqori. Jumladan, elektron tijoratdan foydalanayotgan korxonalarda savdo hajmi, mijozlar bazasi va xizmat ko'rsatish tezligi sezilarli darajada oshgan. Bu holat raqamli transformatsiyaning hududiy savdo tizimiga ijobiy ta'sirini ko'rsatadi [3; 13].

1-jadval

Samarqand viloyati savdo korxonalarida innovatsion rivojlanish ko'rsatkichlari (taqqoslama tahlil)

Ko'rsatkichlar	An'anaviy savdo korxonalarini	Innovatsion savdo korxonalarini
Savdo hajmining o'sishi (%)	7–9	17–24
Mijozlar bazasining kengayishi (%)	5–6	14–19
Elektron to'lovlar ulushi (%)	30–40	80–90
Xizmat ko'rsatish tezligi	O'rtacha	Yuqori
Xarajatlarni optimallashtirish (%)	3–5	10–16
CRM tizimlaridan foydalanish	Past	Yuqori

Manba: Muallif ishlanmasi, statistik va ilmiy adabiyotlar asosida [3; 4; 13; 14].

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, innovatsion yondashuvlarni joriy etgan savdo korxonalarida barcha asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlar ijobiy dinamikaga ega. Ayniqsa,

elektron to'lov tizimlari va raqamli marketing vositalaridan foydalanish savdo samaradorligini sezilarli darajada oshirgan.

Tahlillar davomida Samarqand viloyatida savdo korxonalarining innovatsion rivojlanishiga ta'sir etuvchi bir qator muammolar ham aniqlandi. Jumladan, kichik va o'rta biznes subyektlarida moliyaviy resurslarning yetishmasligi, raqamli infratuzilmaning notekis rivojlanganligi hamda innovatsion boshqaruv bo'yicha malakali kadrlar yetishmovchiligi kuzatilmoqda. Bu omillar innovatsion jarayonlarning to'liq amalga oshirilishiga to'sqinlik qilmoqda [6; 8].

Shuningdek, qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, rivojlangan davlatlarda savdo korxonalarining innovatsion rivojlanishi davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, investitsion rag'batlar va raqamli infratuzilmaning yuqori darajasi bilan ta'minlangan [10]. Ushbu tajriba Samarqand viloyati savdo tizimini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega.

O'tkazilgan tahlillar asosida Samarqand viloyati savdo korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari sifatida quyidagilar belgilandi:

- savdo jarayonlarini to'liq raqamlashtirish;
- elektron tijorat platformalarini kengaytirish;
- CRM va ERP tizimlarini joriy etish;
- logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish;
- innovatsion kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirish;
- investitsion faollikni oshirish.

Umuman olganda, tahlil natijalari Samarqand viloyati savdo korxonalarida innovatsion rivojlanish bosqichma-bosqich kuchayib borayotganini, biroq uning to'liq salohiyatini amalga oshirish uchun qo'shimcha tashkiliy, iqtisodiy va texnologik chora-tadbirlar zarurligini ko'rsatadi [5; 14].

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari Samarqand viloyati savdo korxonalarining innovatsion rivojlanish jarayonlari bosqichma-bosqich faollashib borayotganini ko'rsatdi. Viloyatda savdo xizmatlarini raqamlashtirish, elektron tijoratni joriy etish va zamonaviy boshqaruv tizimlaridan foydalanish iqtisodiy samaradorlikni oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, innovatsion rivojlanish darajasi barcha korxonalarda bir xil emasligi, kichik va o'rta biznes subyektlarida esa bu jarayonlar sust kechayotgani aniqlandi [3; 4; 13].

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, innovatsion texnologiyalarni joriy etgan savdo korxonalarida savdo hajmi, mijozlar bazasi va xizmat ko'rsatish sifati sezilarli darajada yuqori. Ayniqsa, elektron to'lov tizimlari, CRM va raqamli marketing vositalaridan foydalanish korxonalarining raqobatbardoshligini oshirmoqda [9; 14].

Shu bilan birga, mavjud muammolar sifatida moliyaviy resurslarning yetishmasligi, raqamli infratuzilmaning to'liq shakllanmaganligi va malakali kadrlar tanqisligi innovatsion jarayonlarning kengayishiga to'sqinlik qilayotgan omillar sifatida qayd etildi [6; 8].

Takliflar:

1. Samarqand viloyati savdo korxonalarida raqamli transformatsiya jarayonlarini jadallashtirish va elektron tijorat platformalaridan foydalanishni kengaytirish zarur.
 2. Kichik va o'rta biznes subyektlari uchun innovatsion loyihalarni moliyalashtirish maqsadida imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va grant tizimini kengaytirish lozim.
 3. Savdo korxonalarida CRM, ERP va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini joriy etish orqali boshqaruv samaradorligini oshirish maqsadga muvofiq [4].
 4. Innovatsion iqtisodiyot va raqamli savdo bo'yicha malakali kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini kuchaytirish kerak.
 5. Hududda zamonaviy logistika markazlari va raqamli savdo infratuzilmasini rivojlantirish savdo jarayonlarini tezlashtirishga xizmat qiladi.
 6. Savdo korxonalarining innovatsion faolligini baholash uchun hududiy indikatorlar tizimini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish zarur.
 7. Davlat-xususiy sheriklik asosida innovatsion savdo loyihalarini qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish maqsadga muvofiq.
- Umuman olganda, Samarqand viloyati savdo korxonalarining innovatsion rivojlanishi iqtisodiy o'sish va xizmatlar sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Innovatsion boshqaruv va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali hudud savdo tizimining raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Toxirova G. *Innovatsion rivojlantirishning savdo korxonalarini faoliyatidagi o'rni va ahamiyati*. Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, 2025.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. *2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi*. PF–60-son Farmon, 2022 (2023–2025 tahlillari bilan).
3. Maxmatqulov G'. *Savdo korxonalarining innovatsion faoliyatini ekonometrik modellashtirish*. Iqtisodiyot va ta'lim jurnali, 2023.
4. Qo'ldoshev Sh., Axmedov N. *Raqamli iqtisodiyot sharoitida savdo korxonalarini innovatsion boshqarish*. Innovatsion iqtisodiyot, 2024.
5. Eshqulov A., Karimov S. *Savdo xizmatlarini modernizatsiya qilish va innovatsion rivojlantirish yo'nalishlari*. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2024.
6. Yuzbaeva M.Z., Mukumova N.N. *O'zbekistonda innovatsion rivojlanish tendensiyalari*. American Journal of Business Management, 2023.
7. Saidova M.X. *Econometric modeling of innovation processes in Uzbekistan*. AJRHSS, 2023.
8. Ivatov I., Mukhamedova A.R. *Trade services system development in Uzbekistan*. Science and Innovation Journal, 2024.
9. Alazzam F.A.F., Tubishat B. *E-commerce innovation model and economic security*. Verslas Teorija ir Praktika, 2023.
10. Shaposhnykov K. et al. *Innovative development of enterprises in digital transformation context*. Management Theory and Studies, 2023.
11. Yemelyanov O.Yu., Oliinyk S.H. *Innovative business development: essence and criteria*. Biznes Inform, 2024.
12. But-Gusaim O.H. *Innovative development of business structures*. Biznes Inform, 2024.

13. Maxmatqulov G'.X. *Savdo korxonalarining innovatsion faoliyatini tahlil qilish*. Iqtisodiyot va ta'lim, 2024.
14. Berdiyev A. *Samarqand viloyatida xizmat ko'rsatish sohasining innovatsion rivojlanish tendensiyalari*. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali, 2023.
15. Toxirova G. *Innovatsion rivojlanishning savdo korxonalari faoliyatidagi o'rni va ahamiyati (Samarqand misolida)*. Ilg'or iqtisodiyot va pedagogik texnologiyalar jurnali, 2025.

Copyright: ©2026 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution- 4.0 International License (CC - BY 4.0)

